

Theoretical article

САМОЧУВСТВИЕ, ДЕЙНОСТИ И СОЦИАЛНИ ПОСТИЖЕНИЯ В РАЗВИТИЕТО НА МЛАДИТЕ ПОКОЛЕНИЯ: ИНТЕРВЮ С ПРОФ. Д.П.С.Н. ЛЮБОМИР СТ. ГЕОРГИЕВ

Доц. д.н. Стоил Мавродиев

Югозападен университет „Неофит Рилски“, Благоевград, България

email: stoil_m@swu.bg

SELF-CONFIDENCE, ACTIVITIES, AND SOCIAL ACHIEVEMENTS IN THE DEVELOPMENT OF YOUNG GENERATIONS: AN INTERVIEW WITH PROF. D.P.S.SC. LYUBOMIR ST. GEORGIEV

Assoc. Prof. Stoil Mavrodiev, D.Sc.

South-West University „Neofit Rilski“, Blagoevgrad, Bulgaria

email: stoil_m@swu.bg

Резюме: Настоящото интервю с проф. д.п.с.н. Любомир Ст. Георгиев обсъжда ключови аспекти от психологията на развитието в детско-юношеска възраст, с акцент върху взаимовръзката между дейностите, самочувствието и социалните постижения. В пубертетна възраст самочувствието се утвърждава чрез желани и подкрепяни активности, които вдъхновяват, мобилизират волята и предотвратяват рискови поведения като тютюнопушене (подкрепено с емпирични данни: 33% от момичетата и 20% от момчетата на 13–15 г. в България употребяват редовно тютюн). Липсата на самочувствие в училищна среда води до търсене на утвърждаване извън нея, което има негативни последици за здравето и развитието. Предлагат се педагогически мерки за укрепване на самочувствието: поощряване на силните страни, диференцирани достъпни дейности, справедливо награждаване, включване в обществени инициативи и хуманизиране на системата за оценяване (изпитване по желание, самооценка). В по-широк контекст се анализира ролята на семейството и предучилищното образование за натрупване на социални постижения – от ранна възраст децата подражават на родителските модели, а обеднени социални стимули (особено в маргинализирани групи) водят до ниски равнища на развитие (данни: 51,8% от българите 25–64 г. не са прочели книга). Предлагат се мерки за просвещение на родители, задължително включване в ясли/градини и емоционално приобщаваща среда в предучилищна възраст. В училище се подчертава приоритетът на дейностите пред количественото натрупване на знания, необходимостта от ревизия на учебни програми и фокус върху индивидуалния темп и силни страни на ученика. Заключително се акцентира, че хармоничното съчетаване на социални постижения с духовно-душевно развитие чрез подкрепящо образование е предпоставка за достоен обществен прогрес.

Ключови думи: пубертетна възраст; самочувствие; дейности; социални постижения; психология на развитието

Abstract: This interview with Prof. D.Ps.Sc. Lyubomir St. Georgiev discusses key aspects of developmental psychology in childhood and adolescence, with an emphasis on the interrelationship between activities, self-confidence, and social achievements. In pubertal age, self-confidence is strengthened through desired and supported activities that inspire, mobilize the will, and prevent risky behaviors such as tobacco smoking (supported by empirical data: 33% of girls and 20% of boys aged 13–15 in Bulgaria regularly use tobacco). The lack of self-confidence in the school environment leads to seeking affirmation outside of it, which has negative consequences for health and development. Pedagogical measures are proposed for strengthening self-confidence: encouraging strengths, differentiated accessible activities, fair rewarding, involvement in public initiatives, and humanizing the assessment system (voluntary testing and self-assessment).

In a broader context, the role of the family and pre-school education in accumulating social achievements is analyzed – from an early age, children imitate parental models, while impoverished social stimuli (especially in

marginalized groups) lead to low levels of development (data: 51.8% of Bulgarians aged 25–64 have not read a book). Measures are proposed for parent education, mandatory inclusion in nurseries/kindergartens, and an emotionally supportive environment in pre-school age. In school, priority is given to activities over the quantitative accumulation of knowledge, along with the need to revise curricula and focus on each student's individual pace and strengths. In conclusion, it is emphasized that the harmonious combination of social achievements with spiritual and mental development through supportive education is a prerequisite for worthy societal progress.

Keywords: pubertal age; self-confidence; activities; social achievements; developmental psychology

ПРЕДСТАВЯНЕ НА ПРОФ. ЛЮБОМИР ГЕОРГИЕВ

Проф. д.пс.н. Любомир Ст. Георгиев е виден български психолог, педагог и изследовател в областта на педагогическата психология, психологията на развитието и възрастовата психология. Роден на 13 март 1930 г., той завършва психология в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. През 1957 г., след спечелен конкурс, е изпратен от Министерството на образованието и науката на България за докторант в Московския държавен университет „М.В. Ломоносов“ (МГУ), където работи под ръководството на изтъкнатия съветски психолог Пьотър Яковлевич Галперин (1902–1988). Защитава дисертация през 1960 г. на тема „Формиране на понятие за число у деца от предучилищна възраст“, базирана на теорията на Галперин за планомерно-постепенното формиране на умствените действия (ППФУД) и ориентировъчната основа на действието (ООД). След завръщането си в България през 1961 г. работи като научен сътрудник в Педагогическия институт „акад. Т. Самодумов“ към БАН (по-късно – Научноизследователски институт по образованието, НИИО). Организира експериментално обучение в начални класове (напр. в 31-во СОУ „Д. Полянов“, сега „Иван Вазов“ в София), фокусирано върху развитието на математическото мислене чрез множествения подход и взаимнообратни аритметични действия. Автор/съавтор е на експериментални учебници по математика за 1. и 2. клас (1972–1973 г.) и на множество статии в списания като „Народна просвета“, „Начално образование“ и „Предучилищно възпитание“. През 1966 г. представя доклад на XVIII Международен психологически конгрес в Москва: „Формиране на пълноценни математически понятия и действия у децата“. Участва в международни експертни съвети по начално образование (симпозиуми в Берлин 1982, София 1984 и др.). Повишения: старши научен сътрудник II степен (1974 г.), I степен (1982 г.); ръководител на секция „Психология“ в НИИО (от 1976 г.); директор на НИИО (1978–1988 г.). По-късно става професор в Югозападния университет „Неофит Рилски“ (ЮЗУ) в Благоевград, където работи в катедра „Психология“ (доайен на катедрата към последните известни данни). Почетен член на Съюза на учените в България (СУБ) и член на ръководството му; почетен член на Синдиката на българските учители. Научните му приноси включват адаптиране и приложение на идеите на Галперин в българското образование, особено в началното обучение по математика. Автор е на трудове по еволюционна психология (Georgiev, 1997), „Психология на възрастните“ (Georgiev, 2011) и др. Поддържа дългогодишна научна кореспонденция с Галперин и неговите ученици (В. Давидов, Л. Обухова, Л. Айдарова). Неговите спомени за Галперин са публикувани в „Годишник по психология“ на ЮЗУ (Mavrodiev, 2025). В последните години публикува статии във в. „Учителско дело“ по теми като дейности и самочувствие в пубертетна възраст (Georgiev, 2025), социални постижения в развитието на децата и необходимостта от хуманизиране на образователния процес. Проф. Георгиев остава доайен на българската педагогическа психология, с траен принос към моста между съветската и българската психологическа традиция.

ИНТЕРВЮ

С.М.: Проф. Георгиев, като почетен член на Съюза на учените в България и на Синдиката на българските учители, вие сте публикували две статии – една за дейностите и самочувствието в пубертетна възраст (Georgiev, 2025) и друга за социалните постижения и

SELF-CONFIDENCE, ACTIVITIES, AND SOCIAL ACHIEVEMENTS IN THE DEVELOPMENT OF YOUNG GENERATIONS: AN INTERVIEW WITH PROF. D.PS.SC. LYUBOMIR ST. GEORGIEV

развитието на децата (Georgiev, n.d.). Какво ви мотивира да пишете по тези теми, особено в контекста на съвременните предизвикателства в образованието?

Проф. Георгиев: Благодаря за въпроса. От личен опит и продължителни наблюдения върху педагогическата практика зная, че пубертетната възраст е изключително важен период за формирането на личността. Всеки учител си спомня как в тази възраст се е изявявал в различни дейности – писане на разкази, стихотворения, рисуване, пеене или спортни постижения. Тези дейности ни доставяха истинско удоволствие и укрепваха самочувствието ни. Същото виждам и днес при учениците: някои запазват и развиват своите увлечения, докато при други те постепенно отпадат. Затова считам за особено полезно да опознаваме и да насърчаваме начинанията на учениците в тази възраст, като я възприемаме като благоприятен период за цялостно личностно развитие. Не бива да пропускаме възможностите, които се откриват. Връзката между дейностите и самочувствието е взаимно обусловена – без дейности няма самочувствие, а без самочувствие не може да се постигне пълноценно личностно извисяване. В по-широк план, в новия ХХІ век постиженията на човечеството се увеличават прогресивно, включително в сферата на образованието. Чрез иновации то непрекъснато подобрява своето качество и ефективност. Младите поколения все по-активно се обогатяват със социални постижения – овладяват нови дейности и знания, които водят до възходящо развитие. Мотивацията ми е да подчертая, че образованието трябва да представлява единство между дейности и самочувствие, за да се постигнат оптимални резултати в изграждането на душевността на младите поколения през всички години на отглеждане, обучение и възпитание.

С.М.: Вие акцентирате върху връзката между самочувствието и дейностите в пубертетна възраст. Защо самочувствието е толкова важно за учениците и как липсата му може да доведе до негативни поведения?

Проф. Георгиев: Всяко дете и всеки ученик има жизнена потребност от самочувствие. То възниква като резултат от желани и подкрепяни активности, от искрена подкрепа и насърчаване. Самочувствието вдъхновява, мобилизира силите, укрепва волята, помага за превъзможване на трудности и удължава работоспособността. То укрепва и пази здравето, удължава живота. Ако в училищното обучение учениците от двата пола в пубертетна възраст не притежават достатъчно самочувствие, те се отправят да го търсят извън училището – в обществото. Един от начините, макар и в противоречие със здравето, е пушенето на цигари. Процентите на пушещи ученици ясно разкриват степента на неудовлетвореност, породена от отсъствието на самочувствие в училищна среда. Например, в седмична хроника на в. „Трета възраст“ (бр. 50, 11–17 декември 2024 г.) са публикувани резултати от изследвания: 33% от момичетата и 20% от момчетата в България на възраст 13–15 г. употребяват редовно тютюневи продукти. За Италия тези проценти са 23% и 18%, а за Гърция – 20% и 21%. Д-р Гергана Николова допълва: „Всяко четвърто дете у нас употребява цигари. Момичетата изпреварват момчетата. Имаме 10-годишни, които пушат“ (в. „Трета възраст“, бр. 1, 8–14 януари 2025 г.). Тези резултати налагат обучението в родното училище да стане по-привлекателно, да доставя удовлетворение и самочувствие. Поощряването трябва да бъде водещо – да не се отминават дори и най-малките добри прояви, напредвания и качества на личността.

С.М.: Какви конкретни мерки препоръчвате за учителите, за да поддържат и развиват самочувствието на учениците в пубертетна възраст?

Проф. Георгиев: Учителите трябва да изтъкват силните страни в поведението и дейността на учениците, да осигуряват успешно постигане на образователни и възпитателни цели, като отчитат, че всички ученици са различни. Ако желаем да запазваме и извисяваме тяхното самочувствие, е необходимо да предлагаме достъпни и подходящи дейности. Неотчитането на тази зависимост води до неблагоприятни последици. Когато се възлагат общи задачи, учителят трябва своевременно да предвиди кои ученици биха срещнали трудности и да им окаже необходимата помощ, за да постигнат целите без неудовлетвореност и снижаване

на самочувствието. По този начин се създават условия за положително напредване, самостоятелност и приобщеност към обучението и към учителя. Награждаването също трябва да се отнася не само за чисто училищни успехи, а и за съвкупност от личностни достойнства. Ощетяващо е да се награждават едни ученици, а да се пренебрегват други. Справедливо е при подобни дейности да се уважават и останалите за богатството от значими социални прояви – така се изгражда колективност и сплотеност на класа. Включването в обществени дейности е особено важно: в пубертетна възраст учениците се нуждаят от проявления в класа – подпомагане на съученици, отбелязване на рождени и именни дни, участие в училищния живот чрез художествени и трудови инициативи, както и в по-широкото общество. Тази активност възпитава и допринася за формирането на социално значими добродетели. На родителски срещи, в присъствието на учениците, учителите трябва да оповестяват положителните училищни постижения и личностни добродетели – тогава срещите вдъхновяват, мобилизират и мотивират за увеличаване на успехите. Плодотворни са и достъпните съвместни дейности със съученици в колективни занимания. От педагогическото майсторство на учителя зависи уелото съчетаване на общи и индивидуални подходи, за да се осъществява възходящо напредване на всички ученици при добро самочувствие, с уважение и обич към учителя и с искрено желание за дейност и активност. Тези постижения са присъщи на учителя, който се отдава с ум и сърце на своето дело.

С.М.: Проф. Георгиев, Вие говорите за социалните постижения и развитието от ранна възраст. Каква е ролята на семейството в този процес и какви проблеми виждате там?

Проф. Георгиев: Преди организираното образование процесът на обучение и възпитание се осъществява предимно в семействата. Културата, която родителите притежават, определя в голяма степен равнищата на физическо и духовно развитие на децата. Едни родители постигат значими социални обогатявания и развитие, при други те остават обеднени. Това обуславя бъдещите успехи или трудности в организираното образование. Още от ранна възраст децата възприемат реч, поведения и проявления на възрастните и постепенно им подражават. В този процес те се обогатяват социално и се развиват. Колкото по-съдържателни, системни, емоционални, разнообразни и достъпни са въздействията, толкова по-извисяващи са отраженията. Периодът в семейството преди общественото образование не е кратък и оказва трайно влияние върху по-нататъшните успехи и неуспехи. Обеднените социални постижения трудно се превъзможват в следващите периоди. Затова е необходимо да се полагат грижи за оптимални резултати в изграждането на душевността през всички години. Социологът проф. Георги Фотев публикува обезпокояващи факти: 51,8% от българите между 25 и 64 г. не са прочели нито една книга, а над 1 000 000 души нито учат, нито работят (в. „Трета възраст“, бр. 44, 30 октомври – 5 ноември 2024 г.). Тези проценти са твърде високи и свидетелстват за остра нужда от мерки. У нас не са малко родителите, особено от малцинствени групи, които не четат, не учат и не работят, а се препитават от милостини и остатъци от храни. Децата подражават на това поведение: не са виждали книжки, не са слушали приказки или стихотворения, не посещават детски градини, често отсъстват от училище и проявяват незаинтересованост. Елементарните социални придобивки обуславят ниски равнища на развитие.

С.М.: Какви мерки предлагате за подобряване на ситуацията в семействата и предучилищното образование?

Проф. Георгиев: В семействата бъдещите родители трябва чрез подходяща литература да се запознават с условията за пълноценно утробно изграждане на децата. След раждането да прилагат полезни подходи – хранене с постепенно увеличаване участието на детето, общуване с разширяващи се социални обогатявания и ценности. Необходимо е да се организират беседи от психолози и педагози пред родителите за ролята на социалните постижения в развитието, както и консултации за конкретни оценки и подходи. За да се излезе от сегашната действителност, децата от малцинствени групи задължително трябва да се включват в детски ясли и градини за отглеждане и ползотворно развитие. Това важи и за деца от други културно изостанали семейства. В детските градини организираното образование придобива водеща роля. Под ръководството на учителките децата придобиват богатство от социални постижения

SELF-CONFIDENCE, ACTIVITIES, AND SOCIAL ACHIEVEMENTS IN THE DEVELOPMENT OF YOUNG GENERATIONS: AN INTERVIEW WITH PROF. D.PS.SC. LYUBOMIR ST. GEORGIEV

в занимания, игри и дейности – овладяват знания, умения, способности, развиват се физически и душевно и се подготвят за училище. обстоятелството, че децата идват от различни семейства с различна подготовка, поставя учителките в сложни ситуации. Те трябва да проявяват такт и умение, да обичат децата, за да бъдат обичани, да участват в игрите, да предлагат интересни занимания, разходки, наблюдения на различни дейности (на продавачи, лекари, летци) и да ги включват в игрите. Да пеят, да заучават стихотворения, да се изявяват пред родители, да рисуват, да си помагат. Животът в градината трябва да привлича децата – тяхното желание е най-сигурният показател за добра работа и перспектива за ползотворни постижения и развитие.

С.М.: В училището какво трябва да се промени, за да се увеличат социалните постижения и да се избегнат проблеми като отчуждаване от ученето?

Проф. Георгиев: В училищните степени обогатяването на педагогическите подходи трябва да стимулира учениците към ползотворни дейности – инициативи и самостоятелност при решаване на задачи, четене на книги, обсъждане на интересното, изнасяне на художествени програми пред обществеността, участие в конкурси, изложби, концерти и състезания. За да се множат постиженията и да се извисява развитието, за да няма подтиснати ученици без самочувствие, отчуждени от учители и училище, загубили желание за учене, трябва да се прилагат основни педагогически правила: „Всеки ученик притежава силни страни“ – те да се изтъкват като опора за вяра в себе си, за самоусъвършенстване, уважение и превъзможване на трудности. „Всеки ученик има присъщ темп на напредване“ – той да се познава и зачита, за да се осигуряват условия за развитие на уменията и способностите. „Знанията са средства за дейност, а не самоцел“ – дейностите трябва да бъдат приоритетни, да създават ценности, да радват и вдъхновяват, за да се избегне формализмът. В новия век обществото овладява нови дейности, които изискват нови знания – техният обем се увеличава, но за да се избегне претоварване, трябва да отпаднат остарели знания и дейности. Тогава образованието ще стане по-интересно, значимо и здравословно, без да има хора, които нито учат, нито работят. В училище положението се променя в сравнение с детската градина: то се утвърждава като база за преподаване на знания като средства за дейност, но индивидуалните дейности за формиране на компетенции са ограничени поради времето. Това се отразява неблагоприятно на подготовката и води до отчуждаване. Продължава количественият подход – увеличаване на учебния материал в големи томове. Учителите изнемогват при преподаването, учениците – при овладяването, с отрицателни отражения върху здравето. Поражда се емоционална подтиснатост, нежелание за учене и четене, а в някои случаи и напускане на училището.

С.М.: Във Вашите трудове споменавате промяна в системата за изпитване и оценяване. Как това се свързва с цялостното развитие?

Проф. Георгиев: В съвременната действителност е назряла необходимостта от промяна в системата за изпитване и оценяване. Ползотворно е да отпаднат изненадата и страхът, които подтискат самочувствието. Да се въведат хуманни взаимоотношения чрез изпитване по желание и възможност за самооценяване. Освен изявяване в уроците, по договореност с учителя учениците да се явяват по желание два или три пъти през срока, за да споделят своята подготовка. Съучениците и учителят да задават въпроси, да правят допълнения, учителят да обобщава оценката и да проверява дали тя задоволява ученика. При колебания да се предоставя възможност за ново представяне. При тези условия се установява ведра обстановка, оптимизират се резултатите, постига се душевно спокойствие и самочувствие. Усилва се и мотивацията за дейности в училището.

С.М.: Какво е вашето послание към учители, родители и общество за хармонията между социалните постижения и развитието?

Проф. Георгиев: В хармония между социалните постижения в обществото и тяхното увеличаване чрез образованието у младите поколения, съпътствано от ръст на духовно и душевно развитие, ще се определя достоен прогрес на Родината. Нека се постараям за това! Образованието трябва да бъде привлекателно, да доставя удовлетворение и самочувствие, за да се избегнат негативни тенденции като отчуждаване или вредни навици. С фокус върху дейностите, индивидуалния подход и подкрепата можем да изградим поколения, които са активни, мотивирани и социално осъществени.

С.М.: Проф. Георгиев, благодаря Ви за интересния диалог! Пожелавам Ви да продължите да бъдете активен наблюдател на процесите в българското образование и да ги отразявате в още много статии и интервюта!

References

Georgiev, L. St. (1997). *Еволюционна психология*. Университетско издателство „Неофит Рилски“.

Georgiev, L. St. (2011). *Психология на възрастните*. Югозападен университет „Неофит Рилски“.

Georgiev, L. St. (2025, January 20). Дейности и самочувствие в пубертетна възраст. *Учителско дело*, (2).

Georgiev, L. St. (n.d.). Социални постижения и развитие на децата. [Ръкопис/публикация в периодично издание].

Mavrodiev, S. (2025). Piotr Galperin and his legacy in psychology and pedagogy. Memories of Prof. Lyubomir St. Georgiev about P. Galperin. *Годишник по психология / Yearbook of Psychology*, South-West University “Neofit Rilski”, 1–11. <https://yearbookpsy.swu.bg/wp-content/uploads/2025/07/1.-PIOTR-GALPERIN-AND-HIS-LEGACY-IN-PSYCHOLOGY-AND-PEDAGOGY.-MEMORIES-OF-PROF.-LYUBOMIR-ST.-GEORGIEV-ABOUT-P.-GALPERIN-Stoil-Mavrodiev-pp.1-11.pdf>